

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. vasario 24 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Gražinos Davidonienės, Birutės Janavičiūtės (kolegijos pirmininkė) ir Gedimino Sagačio (pranešėjas),
teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės akcinės bendrovės „BMGS“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. balandžio 9 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės akcinės bendrovės „BMGS“ ieškinį atsakovei valstybės įmonei Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijai dėl nuostolių atlyginimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių viešojo pirkimo sutarties vykdymą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė AB „BMGS“ (toliau – ir ieškovė, tiekėja, rangovė) kreipėsi į teismą su ieškiniu, prašydama iš atsakovės VĮ Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos (toliau – ir atsakovė, užsakovė) priteisti 175 599,54 Eur dydžio nuostolių atlyginimą, 8 proc. dydžio metines palūkanas už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškinyje nurodė, kad atsakovė su ieškove 2016 m. liepos 5 d. sudarytos statybos rangos sutarties Nr. 34-2016-460 (toliau – Sutartis) vykdymo metu neteisėtai atsisakė dalies darbų, todėl ieškovė patyrė žalą, pasireiškusią tiesioginių nuostolių (išlaidos darbuotojams ir konsultantams sutarties vykdymo metu) ir negatų pajamų forma.
4. Atsakovė su ieškiniu nesutiko, prašė jį atmesti. Nurodė, kad 2017 m. gegužės 12 d. raštu ne atsisakė darbų, o informavo, jog planuoja atsisakyti techniniame ir darbo projektuose nustatytų atmušimo įrenginių, pakeičiant juos kitais; pateikė naujų atmušimo įrenginių technines specifikacijas ir paprašė ieškovę pateikti komercinį pasiūlymą dėl tokių įrenginių pristatymo ir jų montavimo kainos. Sutarties 4.2 punkte įtvirtinta, kad jei Sutartyje nustatyta atskirą darbą ar jo dalį būtina keisti kitu darbu ir jei tokie papildomi darbai yra tiesiogiai susiję su Sutartyje nustatytais darbais ir yra būtini Sutarčiai įvykdyti (užbaigti), šalys pasirašys atskirą susitarimą, kuriuo atitinkamai bus sumažinta Sutarties kaina ir rezervo suma, o nauji darbai bus įsigyti kaip papildomi darbai pagal šios Sutarties nuostatas.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Klaipėdos apygardos teismas 2019 m. balandžio 30 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies – ieškovei iš atsakovės priteisė 36 412,32 Eur nuostolių atlyginimą bei 8 proc. dydžio metines palūkanas už priteistą 36 412,32 Eur sumą nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2018 m. spalio 23 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo.
6. Teismas nustatė, kad, bylos šalims sudarius Sutartį dėl uosto krantinių Nr. 67 ir Nr. 68, esančių Klaipėdoje, Nemuno g. 2, rekonstravimo darbų, viešojo pirkimo konkurso procedūros baigėsi (Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo (toliau – VPI) 29 straipsnio 2 dalies 1 punktas) ir nuo tol šalys buvo saistomos rangos teisinių santykių. Teismas analizavo ieškinyje nurodytus neteisėtus atsakovės veiksmus Sutarties vykdymo metu, kurie, anot ieškovės, pasireiškė neteisėtu Sutarties 1 priedo „Objekto darbų kiekio ir kainų žiniaraščiai“ pozicijose Nr. 2.2.39, 2.2.40, 3.2.36, 3.2.27, 3.2.38 ir 3.2.39 nurodytų darbų atsisakymu. Visos nurodytos Sutarties priedo Nr. 1 pozicijos yra susijusios su uosto krantinių Nr. 67 ir Nr. 68 rekonstrukcijos techniniame projekte nustatytais atmušų tiekimo ir montavimo darbais.
7. Teismas nurodė, kad nagrinėjamu atveju atsakovė vykdančią Sutartį 2017 m. gegužės 12 d. nutarė atsisakyti techniniame ir darbo projektuose nustatytų atmušimo įrenginių, pakeičiant juos kitais; pateikė planuojamų naujų atmušimo įrenginių technines specifikacijas ir paprašė ieškovės pateikti komercinį pasiūlymą dėl tokių įrenginių pristatymo ir jų montavimo kainos.
8. Teismas vertino, kad atsakovė, 2017 m. kovo 21 d. su užsienio bendrove „Trellerborg Offshore & Construction AB“ sudariusi atmušų ir jų dalių pirkimo su pristatymu sutartį, ir tik 2017 m. gegužės 12 d. ieškovės paprašiusi pateikti komercinį pasiūlymą dėl tokių (kitų nei Sutartyje) įrenginių pristatymo ir jų montavimo kainos, faktiškai atsisakė dalies Sutartyje nustatytų darbų. Vadinasi, ieškovė nebeturėjo realios galimybės pateikti naujo komercinio pasiūlymo, nes nauji atmušai ir jų dalys jau buvo užsakytos pačios atsakovės.
9. Teismas pažymėjo, kad atsakovė disponavo teise atsisakyti dalies Sutartyje nustatytų darbų dėl svarbių priežasčių (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.658 straipsnio 4 dalis). Teismas vertino, ar nagrinėjamu atveju tokios priežastys, tarp jų ir nurodytos atsakovės (visuomenės naudos, efektyvumo bei racionalumo principai; Sutarties 4.15 punktas: „Užsakovas turi teisę atsisakyti dalies darbų apie tai raštu pranešdamas Rangovui per 10 kalendorinių dienų nuo aplinkybių atsiradimo dienos, t. y. perkami darbai tapo nebereikalingi ir pan.“; ieškovės atsisakymas įrengti atsakovės pateiktas atmušas), iš tiesų laikytinos svarbiomis.
10. Teismas pažymėjo, kad atsakovė yra valstybės įmonė. Uostas – Lietuvos Respublikos transporto sistemos dalis, skirta laivams aptarnauti bei kitai su laivyba susijusiai komercinei ir ūkinei veiklai vykdyti (Lietuvos Respublikos Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymo 4 straipsnio 1

dalis). Klaipėdos valstybinis jūrų uostas yra Lietuvos Respublikos nuosavybė (Klaipėdos valstybinio jūrų uosto įstatymo 3 straipsnio 1 dalis). Taigi, uosto krantinės rekonstrukcija susijusi su itin didelės svarbos su laivyba susijusia ūkine komercine veikla. Be to, laivyba itin brangus ir didelių investicijų reikalaujantis verslas, dėl to uosto rekonstrukcijos ir kiti statybos darbai turi būti vykdomi naudojant šį laikmetį atitinkančias medžiagas, technologijas.

11. Dėl nurodytų priežasčių (atsižvelgdamas į tai, kad, 2017 m. pavasarį užbaigus atmušų uosto krantinės tiekėjo parinkimo procedūras ir žinant konkrečius ateityje visoje uosto teritorijoje numatomus tiesti ir naudoti atmušų tipus ir jų charakteristikas, būtų buvę neracionalu ir neefektyvu toliau investuoti lėšas į atmušas, kurių tipai, priežiūros reikalavimai neatitinka suvienodintų atmušų standartų) teismas konstatavo, kad ne bet kokios, o svarbios priežastys darė įtaką atsakovės dalies darbų atsisakymui. Tuo buvo užtikrinta ir viešojo intereso apsauga bei ateityje eliminuota būtinybė pakeisti ieškovės sumontuotas atmušas (jeigu ji būtų Sutartį įvykdžiusi iki galo).
12. Teismas nusprendė, kad konstatavus, jog atsakovė Sutarties nepažeidė, tačiau dėl svarbių priežasčių atsisakė dalies darbų, ieškovei priteistinas nuostolių dėl darbų atsisakymo atlyginimas. Bylos duomenys patvirtina, kad, atsakovei reikalaujant pateikti komercinį pasiūlymą dėl atmušų pagal pakeistų įrenginių techninę specifikaciją, ieškovei dėl šio klausimo kreipėsi konsultacijos į advokatę Liną Šikšniūtę-Vaitiekūnienę. Advokatė konsultavo ieškovę bei rengė raštų atsakovei projektus ginčo klausimais viso išteisinio ginčo metu. Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad advokato išlaidos susijusios su Sutarties keitimo teisėtumo vertinimu, o ieškovei nėra teisės įmonė, į tai, kad teisinės pagalbos bei kelionės išlaidos patvirtintos įrodymais, vertino, jog šios išlaidos yra pagrįstos, dėl to priteisė jų atlyginimą. Ieškovei išteisminiame ginčo su atsakove etape atsakingu už ginčo proceso koordinavimą ir ginčo klausimų sprendimą paskyrė ieškovės filialo Lietuvoje Klaipėdos filialo direktorių N. D.. Jam išmokėto atlyginimo už ginčo klausimų sprendimą bei ginčo proceso koordinavimą dydis pagal darbo laiko sąnaudas yra 685,52 Eur. Teismas nusprendė, kad šios išlaidos pagrįstos, dėl to priteisė jų atlyginimą.
13. Teismas nustatė, kad ieškovės 172 514,02 Eur negautų pajamų dydis detalizuotas prie ieškinio pridėtoje lentelėje. Ieškovei pateikė skaičiavimus dėl nurodyto prašomo atlyginti negautų pajamų dydžio. Bendra negautų pajamų suma (gauta iš bendros ieškovės uždario sumos atėmus mokėtino pelno mokesčio sumą) sudaro 172 514,02 Eur (202 957,67 Eur – 30 443,65 Eur). Teismas vertino, kad ieškovės į bylą pateikti įrodymai, kuriais ji grindžia skirtumą tarp Sutartyje nurodytos darbų kainos ir ieškovės numatomų sąnaudų, neatitinka tikrumo ir patikimumo kriterijų. Bylos duomenys dėl kitų įrenginių (švartavimosi) montavimo kelia pagrįstų abejonų, ar ieškovei iš atmušų tiekimo ir montavimo galėjo uždirbti 30 procentų įrenginių ir darbų kainos, nors pati tuo pačiu laikotarpiu nurodė, kad susijusių švartavimosi įrenginių kainos tapo ekonomiškai nenaudingos. Teismo vertinimu, abejonų kėlė ir ieškovės nurodoma atmušų montavimo darbų sąnaudų suma. Atsakovei teisi, teigdama, kad ieškovei šios sumos nepagrindžia jokiais duomenimis. Teismas nusprendė, kad ieškovės nurodytas uždarys iki apmokestinimo iš ginčo darbų atlikimo, jei atsakovė nebūtų jų atsisakiusi, 202 957,67 Eur, arba 30 procentų Sutartyje nurodytos darbų kainos (676 000 Eur), nėra iki galo pagrįstas. Dėl to ieškovės pajamos iš atmušų pateikimo ir montavimo darbų yra mažinamos.
14. Remiantis Lietuvos statistikos departamento skelbiamais oficialiais duomenimis, vidutinis Lietuvos įmonių pelningumas 2017 m. siekė 5,8 procento. Dėl to ir nesant ieškovės nurodomų pajamų dydžio iki galo patvirtinančių įrodymų, tačiau konstatuodamas ieškovės teisę į negautas pajamas, atsižvelgiant į įmonių pelningumo kriterijų, teismas ieškovei priteisė 39 208 Eur be PVM. Atėmus 5881,20 Eur pelno mokestį, galutinė priteistina negautų pajamų suma lygi 33 326,80 Eur. Bendra priteistina nuostolių atlyginimo suma – 36 412,32 Eur.
15. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal ieškovės ir atsakovės apeliacinius skundus, 2020 m. balandžio 9 d. nutartimi Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimo dalį, kuria ieškovei iš atsakovės priteistas 36 412,32 Eur nuostolių atlyginimas bei 8 proc. dydžio metinės procesinės palūkanos už priteistą sumą, panaikino ir dėl šios dalies priėmė naują sprendimą – ieškinį atmetė; priteisė atsakovei iš ieškovės 2728,55 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, 1524,60 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme, atlyginimo.
16. Teisėjų kolegija atmetė ieškovės argumentus dėl būtinybės ginčo santykiams taikyti normas, reguliuojančias viešųjų pirkimų teisinius santykius. Nurodė, kad atsakovės 2017 m. gegužės 12 d. prašymui pateikti komercinį pasiūlymą ieškovei, kuris laikytinas pasiūlymu pakeisti Sutartį, ir atsakovės 2017 m. liepos 28 d. dalies darbų atsisakymui, kuris laikytinas Sutarties atitinkamos dalies nutraukimu, taikytinos [CK](#) ir pačios Sutarties nuostatos. Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityse perkančiųjų subjektų įstatymo (Komunalinių pirkimų įstatymo) (toliau – KPI) redakcijos, galiojusios nuo 2017 m. liepos 1 d. iki 2019 m. birželio 11 d., kaip *lex specialis* (specialiojo įstatymo), 98 straipsnis aptariamam dalies darbų atsisakymui netaikytinas, nes Sutartis buvo sudaryta iki įstatymo įsigaliojimo, t. y. 2017 m. liepos 1 d. Dėl to pirmosios instancijos teismas Sutarties vykdymui, keitimui ir (ar) nutraukimui pagrįstai netaikė nei KPI, nei VPĮ.
17. Nagrinėdama ieškovės argumentus dėl to, ar bandytas inicijuoti Sutarties pakeitimas yra teisėtas, teisėjų kolegija pažymėjo, kad tokiam inicijavimui taikytina Sutarties 4.2 punkto nuostata. Dėl to turi būti vertinama, ar dalį Sutartyje nurodytų darbų būtina keisti kitais, ar tokie darbai yra tiesiogiai susiję su Sutartyje nustatytais darbais, ar šie darbai yra būtini Sutarčiai įvykdyti (užbaigti).
18. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad, kaip pagrįstai nurodė ir pirmosios instancijos teismas, būtinybė keisti darbus egzistavo. Byloje nustatyta, kad VI Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcijos techninės tarybos posėdyje diskutuota, jog, esant skirtingoms atmušoms, Klaipėdos uoste susidarė tam tikros eksploatacinės problemos. Tai patvirtina būtinybė vienodinti atmušas visoje uosto teritorijoje, įskaitant tas krantines, kuriose darbus pagal Sutartį turėjo vykdyti ieškove. Sprendžiant nurodytas problemas, buvo atlikti šie veiksmai: 2016 m. kovo 10 d. parengtos techninės specifikacijos Nr. T-32, kuriose nustatyta, kad Klaipėdos uoste pakanka devynių tipų atmušimo įrenginių, visos atmušos turi būti kūginio tipo, turėti svorio, tempimo ir šlyties grandines, visos atmušų frontalinės plokštės turi turėti nuožulą, pan.; 2016 m. balandžio 14 d. patvirtintos atviro konkurso „Atmušų ir jų dalių Klaipėdos valstybinio jūrų uosto krantinėms gamyba ir pristatymas“ sąlygos; 2017 m. kovo 21 d. su konkurso laimėtoja užsienio bendrove „Trelleborg Offshore & Construction AB“ pasirašyta viešojo prekių pirkimo sutartis.
19. Vis dėlto teisėjų kolegija vertino, kad Sutarties pasirašymo metu (2016 m. liepos 5 d.) būtinybė suvienodinti atmušas dar neegzistavo. Tokia būtinybė kaip tiesioginė ir pagrįsta nagrinėjamo ginčo Sutarties pakeitimo inicijavimo priežastis atsirado tik 2017 m. kovo 21 d., atsakovei su užsienio bendrove „Trelleborg Offshore & Construction AB“ pasirašius viešojo pirkimo sutartį. Netdarant prielaidą, kad minėta būtinybė egzistavo iki 2017 m. kovo 21 d., tai neturėtų teisinės reikšmės, nes Sutartis tarp bylos šalių buvo pasirašyta anksčiau pradėtų ir įvykusių viešojo pirkimo procedūrų pagrindu ir jos pasirašymo metu (2016 m. liepos 5 d.) jokie Sutarties pakeitimai nebuvo galimi.
20. Tuo tarpu dėl nagrinėjamo Sutarties pakeitimo objektu esančių darbų sąsajumo su Sutartyje nustatytais darbais ir jų būtinumo Sutarčiai įvykdyti teisėjų kolegija nurodė, kad tiek šis sąsajumas, tiek būtinumas egzistavo – jei Sutartyje nurodytos atmušos nebūtų buvę pakeistos tinkamomis pagal 2016 m. kovo 10 d. specifikacijas atmušomis, Sutartyje nurodytų atmušų nebūtų buvę galima montuoti ir atitinkamai nebūtų buvę galima įvykdyti Sutarties.
21. Remdamasi tuo (šios nutarties 17–20 punktai), teisėjų kolegija konstatavo, kad atsakovė turėjo teisę 2017 m. gegužės 12 d. raštu inicijuoti Sutarties pakeitimą. Tai atlikta pagal Sutarties keitimui taikytinas taisykles – Sutarties 4.2 punktą. Dėl to nenustatyta, kad 2017 m. gegužės 12 d. atsakovės rašte pasiūlyta ir vėliau atlikta procedūra būtų buvusi neteisėta ar neatitinkanti jai taikytinų teisės aktų bei šalių sudarytos, joms įstatymo galią turinčios Sutarties.
22. Išanalizavusiprie 2017 m. birželio 22 d. ir 2017 m. liepos 14 d. ieškovės raštų pridėtų priedų, kuriuose atsispindi siūlomų įsigyti atmušų techniniai parametrai, turinį bei palyginusi jį su naujų atmušų techniniais reikalavimais, teisėjų kolegija konstatavo, kad ieškovės 2017 m. birželio 22 d. ir 2017 m. liepos 14 d. komerciniai pasiūlymai bei juose nurodyti atmušimo įrenginių techniniai parametrai neatitiko techninės specifikacijos T-32 reikalavimų, todėl atsakovė turėjo teisę nutraukti Sutarties pakeitimo procesą, inicijuotą savo 2017 m. gegužės 12 d. raštu.

23. Dėl ieškovės 2017 m. liepos 18 d. rašto turinio teisėjų kolegija nurodė, kad nors šiame rašte nėra tiesioginio atsakymo atlikti atsakovės pateiktų atmušų montavimo darbus, tačiau tai nekeičia išvados, jog bylos šalys nepriėjo prie sutarimo dėl atsakovės inicijuoto Sutarties pakeitimo ieškovei nepateikus specifikaciją atitinkančio pasiūlymo ir dėl to atsakovė įgijo teisę tokias derybas nutraukti.
24. Sutiktina su ieškove, kad atsakovė 2017 m. liepos 14 d. raštu pripažino, jog 2017 m. liepos 14 d. ji jau buvo įsigijusi atmušimo įrenginius, dėl kurių ieškove buvo prašyta pateikti komercinį pasiūlymą, tačiau tai, teisėjų kolegijos vertinimu, savaime nereikia ieškovės nurodomų sąžiningumo ir skaidrumo principų pažeidimo. Atsakovė neatsisakė dalies darbų pagal Sutartį dėl to, kad ji šiuos darbus įsigijo iš kito tiekėjo. Ieškovei buvo sudarytos visos galimybės pateikti tinkamą komercinį pasiūlymą ir susitarti dėl Sutarties pakeitimo, tačiau ieškovės siūlomi atmušimo įrenginiai neatitiko techninės specifikacijos T-32. Būtent šios aplinkybės buvo dalies darbų atsakymo priežastis.
25. Teisėjų kolegija nesutiko su ieškovės argumentu, jog atsakovė sudarė dvi viešojo pirkimo sutartis dėl to paties objekto. 2017 m. kovo 21 d. pirkimo-pardavimo sutartimi su užsienio bendrove „Trelleborg Offshore & Construction AB“ buvo susitarta tik dėl maksimalios galimos sutarties kainos, ir konkretus kiekis konkrečių atmušų buvo perkamas pagal atskirus atsakovės užsakymus. Tuo tarpu šalių sudaryta Sutartimi buvo susitarta dėl konkrečių aiškiai apibrėžtų ir įkainotų statybos rangos darbų, kurie buvo nurodyti prie Sutarties pridėtuose darbų kiekių žiniaraščiuose. Nors konkretus kiekis ginčo atmušų, dėl kurių ieškove buvo prašyta pateikti komercinį pasiūlymą Sutarties keitimo kontekste, galėjo būti įsigytas ir pateiktas konkretų užsakymą užsienio bendrovei „Trelleborg Offshore & Construction AB“ pagal viešojo prekių pirkimo sutartį, lygiai taip pat pagal pastarąją sutartį šis atmušų kiekis galėjo būti ir neįsigytas.
26. [CK](#) suteikia šalims teisę susitarti dėl vienašališko statybos rangos sutarties nutraukimo. Nagrinėjamu atveju šalys dėl to susitarė ir įtvirtino Sutarties 4.15 punktą, kuriame nustatyta, jog užsakovė turi teisę atsisakyti dalies darbų, apie tai raštu pranešdama rangovei per 10 kalendorinių dienų nuo aplinkybių atsiradimo dienos, t. y. kai perkami darbai tapo nereikalingi ir pan. Kadangi galimybė Sutartyje įtvirtinti 4.15 punktą nustatyti [CK](#), viešųjų pirkimų reglamentavimas dalies darbų atsisakymui pagal šį punktą netaikytinas, o šis Sutarties punktas dalies darbų pagal jį atsisakymo momentu buvo galiojantis, darytina išvada, kad atsakovė turėjo teisę 2017 m. liepos 28 d. atsisakyti dalies darbų pagal Sutartį jos 4.15 punkto pagrindu.
27. Ištyrusi rangos nuostatų, reglamentuojančių sutarties pakeitimą ir nutraukimą, taikymo aplinkybes, teisėjų kolegija konstatavo, kad Sutarties sąlygų, nustatytų 4.2 ir 4.15 punktuose, akivaizdus prieštaravimo įstatymų imperatyviosioms normoms nenustatyta, todėl nėra pagrindo *ex officio* (pagal pareigas) spręsti dėl šių nuostatų negaliojimo.
28. Nagrinėdama bylos šalių argumentus dėl atsakovės civilinės atsakomybės ir [CK 6.658 straipsnio](#) 4 dalies taikymo, teisėjų kolegija pabrėžė, kada pastarojoje normoje nustatytas teisės (atlyginimą už atliktą darbo dalį ir atlyginimą nuostolių, padarytų dėl sutarties nutraukimo, įskaitant ir nuostolius tai, ką rangovas sutaupo dėl sutarties nutraukimo) rangovas įgyja tik užsakovui atsisakius sutarties [CK 6.658 straipsnio](#) 4 dalies pagrindu. Nagrinėjamu atveju atsakovė Sutarties dalies atsisakė 4.15 punkto, pagal kurį ji turi teisę nutraukti Sutartį nepriklausomai nuo svarbių nutraukimo priežasčių buvimo, o ne [CK 6.658 straipsnio](#) 4 dalies pagrindu, todėl darytina išvada, kad pirmosios instancijos teismas [CK 6.658 straipsnio](#) 4 dalį taikė nepagrįstai.
29. Teisėjų kolegijos vertinimu, nors Sutarties 4.15 punkte įtvirtinta atsakovės teisė atsisakyti dalies darbų, jiems tapus nereikalingiems, Sutartyje nesant nuostatos, kad tokiu atveju nuostoliai ieškovei neatlyginami, tai savaime nepaneigia iš bendrųjų civilinės teisės principų ([CK 1.5 straipsnis](#)) kylančios ieškovės teisės į nuostolių atlyginimą ir bendros įstatyme nustatytos pareigos atlyginti žalą ([CK 6.263 straipsnio](#) 1 dalis). Dėl to teisėjų kolegija nusprendė, kad šiuo atveju atsižvelgtina į [CK 6.658 straipsnio](#) 4 dalį kaip į panašų teisinį santykį reguliuojančią [CK](#) normą, kuri kartu su bendraisiais protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principais reikalauja, kad užsakovas, pagal sutartį su rangovu turėdamas teisę nutraukti tokią sutartį, ją nutraukęs, privalo atlyginti tokius protingai įvertintus rangovo nuostolius, atsiradusius dėl sutarties nutraukimo, kurių rangovas negalėjo išvengti iki nutraukimo sąžiningai vykdydamas sutartį.
30. Vis dėlto teisėjų kolegija nusprendė, kad nagrinėjamu atveju ieškovės teisė į nuostolių atlyginimą apribota tiesioginių nuostolių atlyginimo reikalavimu ir neapima teisės į negautas pajamas. Tokį sprendimą teisėjų kolegija motyvavo tuo, kad užsakovė Sutartį nutraukė teisėtai, t. y. neteisėtų veiksmų neatliko, o būtina sąlyga atlyginti žalą negautų pajamų forma yra tik neteisėti žalą padariusio asmens veiksmai ([CK 6.249 straipsnio](#) 1 dalis). Taigi ieškovės reikalavimas priteisti netiesioginių nuostolių atlyginimą netenkinamas.
31. Spręsdama dėl tiesioginių nuostolių atlyginimo priteisimo, teisėjų kolegija nustatė, kad dalis ieškovės prašomų priteisti išlaidų yra susidariusios iki dalies darbų pagal Sutartį atsisakymo (2017 m. liepos 28 d.), o likusi dalis – po to. Pirmą išlaidų dalį patirta derantis su atsakove dėl atsakovės inicijuoto Sutarties pakeitimo, o tai reiškia, jog šios išlaidos atsirado iki Sutarties dalies nutraukimo ir ne dėl atsakovės veiksmų nutraukiant Sutartį ir pagal savo pobūdį turėtų būti traktuojamos kaip išlaidos, kurias lėmė Sutarties vykdymas. Taigi, tarp šių išlaidų dalies ir Sutarties dalies nutraukimo nesusiklostė priežastinis ryšys.
32. Antra išlaidų dalis susidarė ieškovei gaunant konsultacijas dėl tolesnių veiksmų po Sutarties nutraukimo ir tokius veiksmus atliekant, todėl konstatuojama, kad tokios išlaidos nebuvo neišvengiamai ir būtina atsakovės veiksmų pasekmė. Dėl to tarp reikalaujamos priteisti antros dalies tiesioginių nuostolių ir atsakovės veiksmų atsisakant dalies darbų pagal Sutartį taip pat nėra priežastinio ryšio. Remdamasi tuo, teisėjų kolegija ieškovės reikalavimą dėl jos nurodytų visų tiesioginių išlaidų atlyginimo priteisimo atmetė.

III. Kasacinio skundo teisiniai argumentai ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

33. Kasaciniu skundu ieškove prašo panaikinti Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. balandžio 30 d. sprendimo dalį, kuria buvo atmestas ieškinys, ir Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. balandžio 9 d. nutartį bei priimti naują sprendimą – ieškinį tenkinti visiškai. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 33.1. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai ir neteisėtai nusprendė, kad viešųjų pirkimų sutarties vykdymui ir jos pakeitimui yra netaikomos VPI (redakcijos, galiojusios iki 2017 m. birželio 30 d.) ir KPI nuostatos.
 - 33.2. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė viešųjų pirkimų skaidrumo ir tiekėjų lygiateisiškumo, nediskriminavimo principus, įtvirtintus VPI 3 straipsnio 1 dalyje ir KPI 29 straipsnio 1 dalyje.
 - 33.3. Apeliacinės instancijos teismas pažeidė viešojo pirkimo sutarties keitimo tvarką reglamentuojančias VPI 18 straipsnio 8 dalies nuostatas ir KPI 97 straipsnio 1 dalies 3 punkto bei 97 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostatas.
 - 33.4. Nagrinėjamu atveju atsakovė nenutraukė Sutarties, o tik atsisakė dalies Sutartyje nustatytų darbų pagal Sutarties pakeitimą reglamentuojančią Sutarties 4.15 punktą, todėl ginčui išspręsti teismas netinkamai taikė Sutarties nutraukimą reglamentuojančias [CK 6.217 straipsnio](#) nuostatas ir nepagrįstai netaikė Sutarties pakeitimą reglamentuojančių [CK 6.223 straipsnio](#) nuostatų bei [CK 6.204 straipsnio](#) nuostatų, reglamentuojančių sutartinių įsipareigojimų vykdymą pasikeitus aplinkybėms.
 - 33.5. Ieškove įrodė visas atsakovės civilinės atsakomybės sąlygas: neteisėtus veiksmus, nuostolius ir jų dydį bei priežastinį ryšį, todėl apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas ieškinį, pažeidė [CK 6.246–6.249](#) straipsniuose nustatytas bendrąsias civilinę atsakomybę reglamentuojančias teisės normas bei specialiąsias KPI 113 straipsnio 2 dalies nuostatas.
34. Atsiliepimu į ieškovės kasacinį skundą atsakovė prašo atmesti kasacinį skundą, palikti nepakeistą Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų

skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. balandžio 9 d. nutartį bei priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepiamas į kasacinį skundą grindžiamas šiais argumentais:

- 34.1. Atsakovė inicijavo ne Sutarties pakeitimą, o siekė pakeisti Sutartyje nustatytą darbų sprendinius kitais, t. y. atsakovė, pagrįstai remdamasi Sutarties 4.2 punktu, informavo ieškovę apie poreikį pakeisti techninius sprendinius kitais, todėl tokie atsakovės veiksmai jokių pagrindų negalėjo būti traktuojami kaip Sutarties pakeitimo (nutraukimo) inicijavimo procedūra.
- 34.2. Kadangi aktualiose teisės aktų redakcijose nebuvo įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios pirkimo sutarties vykdymą, ir ginčas kilo ne dėl sutartinių teisinių santykių modifikavimo (nutraukimo), bet dėl sutartinių įsipareigojimų vykdymo (modifikavimo, kaip tai nustatyta Sutarties 4.2. punkte), apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad tiek VPĮ, tiek KPI nagrinėjamu atveju nėra aktualūs, turi būti taikomos Sutarties ir [CK](#) nuostatos.
- 34.3. Kasaciniame skunde keliama klausimai dėl apeliacinės instancijos teismo netinkamo [CK](#) nuostatų taikymo (vietoj [CK](#) 6.217 straipsnio, neva, turėjo būti taikyti 6.204, 6.223 straipsniai) esminės teisinės reikšmės nagrinėjamu atveju neturi, kadangi byloje sprendžiamas klausimas ne dėl atsakovės siekio inicijuoti Sutarties nutraukimą (keitimą), bet dėl to, ar atsakovė tinkamai ir pagrįstai pasinaudojo Sutarties 4.2 ir 4.15 punktuose nustatytomis teisėmis, inicijuodama techninių sprendinių (o ne Sutarties sąlygų) pakeitimą, o vėliau – ir jų atsisakymą.
- 34.4. Įvertinęs Sutarties 4.15 punkto nuostatą, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai ir teisingai konstatavo, kad šis Sutarties punktas buvo galiojantis, nenuginčytas, privalomas ginčo šalims, todėl atsakovė turėjo teisę 2017 m. liepos 28 d. atsisakyti dalies darbų, kuriuos vykdyti atsisakė ieškovė, nors jai buvo suteikta galimybė pateikti tinkamą komercinį pasiūlymą. Dėl to kasacinio skundo argumentai, kurie susiję su aplinkybėmis, jog neva tai atsakovė atsisakė dalies darbų ne dėl Sutarties 4.15 punkto, o dėl jau įsigytų atmušimo įrenginių iš kito tiekėjo, atmestini kaip nepagrįsti.
- 34.5. Ieškovė neturi jokio pagrindo kvestionuoti atsakovės apsisprendimo atsisakyti dalies darbų ir privalo vykdyti atsakovės nurodymus, kaip tai įtvirtinta Sutartyje ir [CK 6.685 straipsnio](#) bei 6.689 straipsnio 3 dalies nuostatose. Dėl to kasacinio skundo argumentai, kad 2017 m. liepos 28 d. rašte nenurodytos dalies darbų atsisakymo aplinkybės, yra nepagrįsti ir neturi teisinės reikšmės.
- 34.6. Kadangi apeliacinės instancijos teismas pagrįstai konstatavo, kad žalos negautų pajamų forma atlyginimo būtinai įstatyme nustatyta sąlyga yra neteisėti žala padariusio asmens veiksmai, o nagrinėjamu atveju atsakovės veiksmai byloje liko neįrodyti, šiam teismui nebuvo jokio pagrindo analizuoti negautų pajamų apskaičiavimo būdo ir mechanizmo.
- 34.7. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai ir teisėtai padarė išvadą, jog nėra jokio priežastinio ryšio tarp ieškovės reikalaujamų atlyginti tiesioginių išlaidų ir atsakovės veiksmų atsisakant dalies darbų, kaip tai nustatyta Sutartyje. Patirtų tiesioginių išlaidų atsiradimą lėmė atsakovės veiksmai, kai nebuvo vykdomi teisėti atsakovės, kaip statybos darbų užsakovės, nurodymai (Sutarties 4.2 punktas, [CK 6.685 straipsnis](#), 6.689 straipsnio 3 dalis, 6.691 straipsnio 1 dalis).

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl santykiams, susiklosčiusiems vykdant viešojo pirkimo sutartį, taikytinų teisės normų

35. Kasacinio teismo praktikoje nuosekliai pažymima, kad teisinė kvalifikacija, teisės normų aiškinimas ir taikymas ginčo santykiui yra bylą nagrinėjančio teismo prerogatyva; vykdydamas teisinį santykių kvalifikavimą, teismas įstatymą, taikytiną ginčui spręsti, pagal ieškovo nurodytas faktines aplinkybes parenka savo nuožiūra ([CPK 265](#) straipsnio 1 dalis) ir yra nepriklausomas nuo šalių nuomonės ar pageidavimų; faktinių bylos aplinkybių teisinė kvalifikacija yra teismo prerogatyva (lot. *iura novit curia*); tik tinkamai kvalifikavęs šalių teisinį santykį, teismas gali šioms santykiams taikyti materialiosios teisės normas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gruodžio 4 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-460-421/2018](#) 17 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
36. Nagrinėjamoje byloje teismai dėl šalių ginčui taikytinos teisės nurodė, kad atsakovės 2017 m. gegužės 12 d. prašymui pateikti komercinį pasiūlymą ieškovei, kuris (prašymas) laikytinas sutarties keitimo inicijavimu (pasiūlymu pakeisti Sutartį), ir atsakovės 2017 m. liepos 28 d. dalies darbų atsisakymui, kuris laikytinas Sutarties atitinkamos dalies nutraukimu, taikytinos tik [CK](#) ir Sutarties nuostatos: *pirma*, nei VPĮ redakcija, galiojusi nuo 2017 m. sausio 1 d. iki 2017 m. birželio 30 d., nei KPI redakcija, galiojusi nuo 2017 m. liepos 1 d. iki 2019 m. birželio 11 d., nuostatų, reglamentuojančių viešojo pirkimo sutarties vykdymą, neįtvirtino; *antra*, nors KPI tokias nuostatas apima, tačiau jo 114 straipsnis, reglamentuojantis įstatymo įsigaliojimą, KPI 98 straipsniu, nustatančiam pirkimo sutarties nutraukimo tvarką, išimčių dėl įsigaliojimo nenustatė, tad šis straipsnis galiojo nuo 2017 m. liepos 1 d., todėl atsakovės 2017 m. gegužės 12 d. prašymui, kad ieškovė civilinės atsakomybės tęsiant Sutarties vykdymą, atsižvelgiant į įstatymų pakeitimus. Kasacinis teismas toliau pasisako dėl pirmiau nurodytų teisės klausimų.
37. Teisėjų kolegija pirmiau nurodytus ieškovės argumentus pripažįsta iš esmės teisėškai pagrįstais. Nagrinėjamoje byloje teisės klausimas, kokios materialiosios teisės normos turėtų būti taikomos sprendžiant šalių ginčą, aktualus dviem – materialiosios teisės ir laiko – aspektais: *pirma*, ar turėtų būti taikomos tik bendrosios [CK](#) normos, kuriomis reglamentuojami statybų rangos teisiniai santykiai, ar (ir) *lex specialis* viešuosius pirkimus reglamentuojančios teisės nuostatos; *antra*, kurios teisės normos taikytinos sprendžiant dėl atsakovės civilinės atsakomybės tęsiant Sutarties vykdymą, atsižvelgiant į įstatymų pakeitimus. Kasacinis teismas toliau pasisako dėl pirmiau nurodytų teisės klausimų.
38. Kasacinio teismo praktikoje nuosekliai pažymima, kad VPĮ imperatyviosios normos tiekėją ir perkančiąją organizaciją (perkančiąjį subjektą) saisto ir po sutarties sudarymo; vien viešojo pirkimo sutarties sudarymas nereikia, kad sutarties šalių nesaisto imperatyviosios VPĮ normos; nors, pagal VPĮ (KPI), sudarius viešojo pirkimo sutartį, pirkimas pasibaigia, tačiau perkančiosios organizacijos (perkančiojo subjekto) ir tiekėjo viešojo pirkimo teisiniai santykiai nesibaigia; taigi tokiems [viešojo pirkimo sutarties vykdymo] santykiams taikytinas VPĮ, kiek jis juos reguliuoja; pavyzdžiui, viešojo pirkimo sutarties keitimas, papildomų darbų pirkimas; viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimas – VPĮ reguliuojama sritis, kuriai nustatytos imperatyviosios teisės normos ir apribojimai, susiję su viešojo pirkimo procedūrų vykdymu bei išplaukiantys iš viešųjų pirkimų principų turinio (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 14 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-39-378/2020](#) 82 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
39. Jei viešųjų pirkimų teisinis reguliavimas dėl viešojo pirkimo sutarčių vykdymo būtų aiškinamas kaip reiškiantis perkančiosios organizacijos

(perkančiojo subjekto) ir pirkimą laimėjusio tiekėjo veiksmų ribojimą tik viešojo pirkimo sutarties sudarymo metu, tokia praktika sutarties šalims leistų piktnaudžiauti keičiant viešojo pirkimo sutarties nuostatas po jos sudarymo, taip būtų pažeisti kitų konkurso dalyvių interesai ir viešųjų pirkimų tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principai; dėl šių priežasčių VPI įtvirtinta sutarties laisvės principo išimtis; viešojo pirkimo sutarties nuostatų keitinimas dėl viešųjų pirkimų teisinių santykių pobūdžio saisto ne tik šios sutarties kontrahentus, nes tokių sutarčių pakeitimo teisėtumas, *inter alia*, vertinamas retrospektyviai, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų procedūras ir trečiųjų asmenų ne sutarties šalių interesų užtikrinimą (žr. pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-39-378/2020](#) 83, 86 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką).

40. Kasacinio teismo taip pat nuolatos pažymima, kad kitų teisės aktų nuostatos turi būti taikomos subsidiariai VPI atžvilgiu, t. y. pirmiausia reikia taikyti galiojančias VPI nuostatas, o visos kitos teisės normos taikytinos tais atvejais, kai VPI nereguliuoja tam tikro klausimo arba VPI normose įtvirtintos į kitus teisės aktus nukreipiančios nuostatos; aptartas specialiojo įstatymo ir kitų teisės aktų nuostatų subsidiaraus taikymo pobūdis neeliminuoja imperatyviųjų reikalavimų, įtvirtintų ne VPI, taikymo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 30 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-564-469/2015 ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką).
41. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į kasacinio teismo praktiką, kad viešųjų pirkimų principais privalu vadovautis taikant ir aiškinant visų VPI nuostatų turinį, *inter alia*, tiek dėl tarptautinių ir supaprastintų, tiek dėl klasikinio ir komunalinio sektorių viešųjų pirkimų visų procedūrų nuostatų, taip pat ne tik pirkimo metu, bet ir sudarius bei vykdant viešojo pirkimo sutartį; viešųjų pirkimų principų pažeidimas yra prilyginamas imperatyviųjų nuostatų pažeidimui būtent dėl to, kad šie, kaip ir kitos VPI imperatyviosios nuostatos, susiję su viešojo intereso apsauga; kiekvienas viešųjų pirkimų principų pažeidimas lemia perkančiosios organizacijos (perkančiojo subjekto) veiksmų neteisėtumą, t. y. kiekvienas viešųjų pirkimų principų pažeidimas laikytinas esminiu pažeidimu, ir toks pažeidimo nustatymas suponuoja teismų pareigą pripažinti tokius perkančiųjų organizacijų (subjektų) veiksmus neteisėtais ir spręsti dėl padarinių (žr. pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-39-378/2020](#) 87, 88 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką).
42. Teisėjų kolegija, vadovaudamasi pirmiau nurodyta teismų praktika, taip pat įgyvendindama šios nutarties 35 punkte nurodytą teismų kompetenciją aiškinti ir taikyti teisės normas, konstatuoja, kad santykiškai, nepriklausomai nuo to, kaip tiksliai reikėtų kvalifikuoti ginčijamus atsakovės veiksmus (ar tai Sutarties pakeitimas, ar jos dalies nutraukimas), patenka į viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą. Sutarties šalių veiksmų teisėtumas vertinamas pagal Sutarties ir VPI (KPI) nuostatas, o kitų teisės aktų imperatyviosios normos šalių ginčui taikytinos subsidiariai, t. y. tiek, kiek pirmiau nurodytos nuostatos neapima atitinkamų šalių ginčo aspektų. Teisėjų kolegija toliau pasisako, kurios konkrečiai viešuosius pirkimus reglamentuojančios teisės normos aktualios sprendžiant šalių ginčą.
43. Iš Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos duomenų matyti, kad viešasis pirkimas (Objekto „Krantinių Nr. 67 ir Nr. 68 Nemuno g. 2, Klaipėdoje, rekonstravimas (II ir III statybos etapai)“ statybos darbai) (toliau – Konkursas) kurio pagrindu vėliau buvo sudaryta ginčo Sutartis, paskelbtas 2015 m. liepos 14 d. Be to, byloje nustatyta, kad, *pirma*, Sutartis sudaryta 2016 m. liepos 5 d., t. y. galiojant VPI 2016 m. sausio 1 d. – 2017 m. birželio 30 d. redakcijai, *antra*, šalių tarpusavio susirašinėjimas dėl atmušų keitimo prasidėjo 2017 m. gegužės 12 d., t. y. prieš naujos redakcijos (2017 m. liepos 1 d.) VPI įsigaliojimą ir specialaus įstatymo (KPI) priėmimą bei įsigaliojimą, o galutinis atsakovės sprendimas dėl dalies Sutartyje nustatytų darbų atsisakymo priimtas 2017 m. liepos 28 d., t. y. jau galiojant naujam viešųjų pirkimų teisiniam reguliavimui *inter alia*, KPI, kuris pagal Sutarties objektą ir atsakovės veiklos sritį būtų taikomas prioritetiškai VPI atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, būtina atskirai spręsti, kurios redakcijos (ir kurio įstatymo) normos taikytinos šalių teisiniams santykiams.
44. Šiuo aspektu pažymėtina kasacinio teismo praktika, pagal kurią, sprendžiant ginčą dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo, taikytinas reguliavimas, galiojęs ne viešojo pirkimo sutarties sudarymo (ar viešojo pirkimo paskelbimo) metu, o kai iškilo poreikis keisti sutartinių santykių turinį (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 4 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-75/2013). Tokia išvada neprieštarauja principui *lex retro non agit* (įstatymas neturi atgalinio veikimo galios) ir teisės normoms, kuriose yra išreikštas šis principas, įskaitant [CK 6.157 straipsnio 2 dalį](#), nes pripažįstamas perspektyvus (nukreiptas į ateitį) teisinio reguliavimo galiojimas būtent tai sutartinį teisinių santykių stadijai, kuri trunka nuo reguliavimo įsigaliojimo (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 4 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-27-916/2018](#) 29 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
45. Nagrinėjamu atveju teisėjų kolegija vertina, kad atsakovės 2017 m. gegužės 12 d. raštas ieškovei nelaikytinas galutiniu sprendimu atsisakyti atmušų. Šiame rašte nurodoma, kad užsakovė planuoja atsisakyti techniniame ir darbo projektuose nurodytų atmušimo įrenginių, juos pakeisti kitais, be to, prašoma rangovės pateikti komercinį pasiūlymą dėl 38 vnt. įrenginių įsigijimo ir montavimo darbų. Rangovė, 2017 m. gegužės 31 d. atsakydama į prieš tai nurodytą užsakovės raštą, prašė paaiškinti, dėl kokių priežasčių kilo poreikis pakeisti atmušimo įrenginius ir kaip faktiškai bei teisiskai (t. y. kokių teisės normų ir Sutarties nuostatų pagrindu) bus vykdomas atmušų pakeitimas. Užsakovė 2017 m. liepos 7 d. pakartojo savo gegužės 12 d. raštą, iš naujo prašydama rangovės pateikti komercinį pasiūlymą, nurodė, kad, jį gavusi, įvertins, ar pagal Sutarties 4.2 punktą keis atmušas. Rangovė į šį raštą atsakė 2017 m. liepos 10 d. raštu, jame iš esmės pakartojo savo ankstesnį 2017 m. gegužės 31 d. prašymą paaiškinti atmušų keitimo poreikį ir procedūrą. Užsakovė 2017 m. liepos 14 d. vėl kreipėsi į rangovę, nurodė, kad atmušas pati įsigijo iš jų gamintojo, ieškovei siūlė atlikti jų montavimo darbus, be to, siekdama priimti galutinį sprendimą, prašė rangovės pateikti komercinį pasiūlymą. Rangovė 2017 m. liepos 18 d. rašte užsakovei nurodė, kad atsisako pasirašyti susitarimą dėl Sutarties kainos mažinimo, nes tai prieštarautų VPI, be to, deklaruoja toliau tęsianti darbus pagal Sutartį. Užsakovė 2017 m. liepos 28 d. informavo rangovę, kad atsisako dalies darbų pagal Sutartį.
46. Atsižvelgiant į tai, teisės taikymo prasme ne ginčo šalių susirašinėjimas dėl atmušų keitimo, pasiūlymo pateikti komercinį pasiūlymą ir atsisakymo keisti Sutartį, o 2017 m. liepos 28 d. priimtas atsakovės sprendimas iš esmės yra tarp šalių kilusio ginčo pagrindas. Prieš tai vykęs atsakovės ir ieškovės susirašinėjimas leidžia tik papildomai spręsti dėl šalių atsakomybės vykdant Sutartį, jų elgesio sąžiningumo ir pan.
47. KPI 114 straipsnio 6 dalyje *expressis verbis* (aiškiais žodžiais) nurodyta, kad iki 2017 m. birželio 30 d. sudarytos pirkimo sutartys ir preliminarinės sutartys keičiamos vadovaujantis šio įstatymo 97 straipsnio nuostatomis. Šiuo aspektu taip pat pažymėtina, kad VPI (KPI) reglamentuojami tik viešojo pirkimo sutarčių keitimo materialieji aspektai (savaržymai), tačiau atskirai nereglamentuojami procedūriniai tokių santykių klausimai, pavyzdžiui, sutarčių keitimo inicijavimo procedūros, terminai ir pan. (žr. pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-39-378/2020](#) 91 punktą; pagal analogiją žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 12 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-301-969/2020](#) 36–38 punktus).
48. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad KPI įgyvendinančios 2014 m. vasario 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/25/ES dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų, kuria panaikinama Direktyva 2004/17/EB (OL 2014 L 94, p. 243) (toliau – Direktyva 2014/25) 106 straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog valstybės narės užtikrina, kad įsigaliojusių įstatymai ir kiti teisės aktai, būtini, kad šios direktyvos būtų laikomasi ne vėliau kaip 2016 m. balandžio 18 d. Akivaizdu, kad Direktyva 2014/25 į KPI perkelta pavėluotaj o Direktyvos 2014/25 89 straipsnio nuostatos, kurios, teisėjų kolegijos vertinimu, aiškios, nedviprasmiškos bei besąlygiškos, iš esmės identiškos KPI 97 straipsniui. Taigi, pirmiau nurodytos nacionalinio reguliavimo aplinkybės potencialiai galėtų suponuoti tiesioginio direktyvos veikimo situaciją.
49. Iš Teisingumo Teismo suformuotos jurisprudencijos matyti, kad visais atvejais, kai direktyvos nuostatos, atsižvelgiant į jų turinį, yra besąlygiškos ir pakankamai aiškios, privatūs asmenys nacionaliniuose teismuose gali jomis remtis prieš valstybę, jeigu ji laiku neperkėlė direktyvos į nacionalinę teisę arba ją perkėlė netinkamai; Europos Sąjungos teisės nuostata yra, *pirma*, besąlygiška, kai joje nustatomas su jokia sąlyga nesiejamas įpareigojimas, kurį įgyvendinant ar kurio poveikiui atsirasti nereikia priimti jokio kito Europos Sąjungos institucijų ar valstybių narių akto, ir, *antra*, pakankamai aiški, kad asmuo galėtų ja remtis, o teismas – taikyti, kai joje įsipareigojimas nustatytas nedviprasmiškai (žr. Teisingumo Teismo 2021 m. sausio 14 d. sprendimo byloje *RTSinfra ir Aannemingsbedrijf Norré-Behaegel, C-*

387/19, 44, 46 punktus ir juose nurodytą Teisingumo Teismo praktiką).

50. Dėl pirmiau nurodytų priežasčių darytina išvada, kad šalių ginčui spręsti taikytinos atitinkamos KPI nuostatos, galiojančios nuo 2017 m. liepos 1 d. Atsižvelgdama į tai, kad tokio pobūdžio ginčų praktika taikant KPI nuostatas nesuformuota, o šio įstatymo atitinkamoms nuostatomis esant analogiškomis VPI reguliavimui, teisėjų kolegija pagal analogiją taikys nacionalinę ir Teisingumo Teismo jurisprudenciją, suformuotą dėl VPI (atitinkamų ES direktyvų) aiškinimo ir taikymo.

Dėl atsakovės veiksmų vertinimo vykdant Sutartį

51. Pagrindinis šalių nesutarimo objektas – atsakovės 2017 m. liepos 28 d. sprendimo atsisakyti Sutarties 1 priede nurodytų tam tikrų darbų (ir medžiagų) teisėtumas. Šio klausimo vertinimui svarbūs šie materialieji ir procedūriniai aspektai – darbų (medžiagų) atsisakymo teisinis kvalifikavimas (Sutarties nutraukimas ar Sutarties pakeitimas), ar toks vienašališkas atsisakymas buvo galimas pagal Sutarties ar teisės aktų nuostatas, ar šis atsisakymas buvo tinkamai atliktas pagal Sutartyje įtvirtintą tvarką.
52. Aptariamu aspektu aktualios dvi Sutarties nuostatos (taip pat analogiškos Konkurso 4 priedo „Sutarties projektas“ sąlygos) 4.2 punkte įtvirtinta, kad jei Sutartyje nustatyta atskirą darbą ar jo dalį būtina keisti kitu darbu ir jei tokie papildomi darbai yra tiesiogiai susiję su Sutartyje nurodytais darbais ir yra būtini Sutarčiai įvykdyti (užbaigti), šalys pasirašys atskirą susitarimą, kuriuo atitinkamai bus sumažinta Sutarties kaina ir rezervo suma, o nauji darbai bus įgyti kaip papildomi darbai pagal šios Sutarties nuostatas. Šiuo atveju darbų atsisakoma tais pačiais Sutartyje nustatytais įkainiais ir atitinkamai atsisakomų darbų verte mažinant Sutarties kainą; 4.15 punkte nurodyta, kad užsakovė turi teisę atsisakyti dalies darbų, apie tai raštu pranešdama rangovei per 10 kalendorinių dienų nuo aplinkybių atsiradimo dienos, t. y. perkami darbai tapo nebereikalingi ir pan.
53. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad šalių ginčui aktuali [CK 6.658 straipsnio](#) 4 dalis, pagal kurią užsakovas dėl svarbių priežasčių *turi teisę* atsisakyti dar nebaigtos vykdyti sutarties, rangovui sumokėdamas už atliktus darbus bei atlygindamas rangovo patirtus nuostolius, kuriuos jis patyrė dėl sutarties nutraukimo. Teismas užsakovės veiksmus, kuriais ši, prieš kreipdamasi į ieškovę, sudarė atmušų pirkimo sutartį, kvalifikavo kaip dalies Sutartyje nurodytų darbų atsisakymą, juos vertino kaip teisėtus pagal pirmiau nurodytas [CK 6.658 straipsnio](#) 4 dalies ir Sutarties 4.15 punkto nuostatas (šios nutarties 52 punktą) bei pagrįstus dėl atsakovės veiklos specifikos.
54. Apeliacinės instancijos teismas, iš dalies nesutikdamas su pirmosios instancijos teismo padarytomis išvadomis, konstatavo, kad:
- 54.1. *pirma*, pagal [CK 6.685 straipsnio](#) 1 dalį iki tam tikros vertės užsakovė turėjo teisę atlikti Sutarties dokumentų pakeitimus; Sutarties keitimo procedūros, įtvirtintos jos 4.2, 4.3 punktuose, užsakovei taip pat suteikia tokią Sutarties keitimo teisę;
- 54.2. *antra*, atsakovė turėjo teisę inicijuoti Sutarties pakeitimą, jos 2017 m. gegužės 12 d. kreipimasis į ieškovę atitiko Sutarties 4.2 punkto turinį ir taikymo sąlygas: egzistavo darbų keitimo būtinybė, poreikis suvienodinti atmušas kilo tik 2017 m. kovo 21 d. atsakovei sudarius atmušų pirkimo sutartį, taigi, Sutarties pasirašymo metu dar nebuvo iškilusios būtinybės suvienodinti atmušas, be to, naujų atmušų montavimo darbai susiję su Sutarties įgyvendinimu ir buvo reikalingi Sutarčiai įvykdyti;
- 54.3. *trečia*, atsakovės Sutarties keitimo inicijavimas pagrįstas ir aplinkybe, kad ieškovės pagal Sutartį siūlomos atmušos neatitiko techninės specifikacijos T-32 nuostatų, todėl atsakovė galėjo teisėtai nutraukti Sutarties pakeitimo procesą, inicijuotą 2017 m. gegužės 12 d. raštu;
- 54.4. *ketvirta*, atsakovės 2017 m. kovo 21 d. sudaryta atmušų pirkimo sutartis nesuponuoja perkančiojo subjekto nesąžiningumo vėliau kreipiantis į ieškovę su pasiūlymu jai keisti Sutartį, be to, netaikytina, kad atsakovė dėl to pirkimo objekto sudarė dvi pirkimo sutartis;
- 54.5. *penkta*, darbų atsisakymas Sutarties 4.15 punkto pagrindu teisėtas, nevertintinas pagal viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, [CK](#) įtvirtintame statybos rangos reguliavime sutarčių nutraukimas nenustatytas, todėl ginčijamiems atsakovės veiksams taikytinos bendrosios vienašalės sutarties nutraukimą reglamentuojančios teisės normos ([CK 6.217 straipsnis](#));
- 54.6. *šešta*, Sutarties 4.2 ir 4.15 punktų nuostatos neprieštarauja imperatyviosioms teisės normoms, nėra pagrindo spręsti dėl jų negaliojimo;
- 54.7. *septinta*, ginčijami perkančiojo subjekto veiksmai tiesiogiai (tik pagal analogiją) nevertinti pagal [CK 6.658 straipsnio](#) 4 dalį, nes joje įtvirtinta svarbių priežasčių sąlyga, nenustatyta Sutarties 4.15 punkte, dalies darbų atsisakymas teisėtas, atsakovei dėl to nekyla sutartinė atsakomybė, nes nei [CK](#), nei Sutartyje už tokius veiksmus neįtvirtinta ieškovės teisė reikalauti nuostolių atlyginimo dėl darbų atsisakymo;
- 54.8. *aštunta*, byloje nagrinėjama situacija, vertintina pagal bendrojo civilinės teisės principus, suponuoja ieškovės teisėtą lūkestį tik į tiesioginių, bet ne į netiesioginių, t. y. negatų pajamų, nuostolių atlyginimą. Sutartimi įtvirtintas užsakovės interesų prioritetas, rangovė prisiėmė besąlyginio užsakovės Sutarties atsisakymo riziką ir padarinius.
55. Ieškove kasaciniame skunde pirmiau nurodytas apeliacinės instancijos teismo išvadas ginčija, nurodo, kad tiek Sutarties keitimo inicijavimas, tiek pats pakeitimas neteisėtas, prieštarauja viešųjų pirkimų teisės normoms, ypač viešųjų pirkimų principams, ir Sutarties nuostatomis, be to, atsakovės veiksmai turint naujas atmušas ieškovei siūlyti pateikti komercinį pasiūlymą keičiant Sutartį yra nesąžiningi, jais nukrypstanta nuo paskelbtų Konkurso sąlygų. Teisėjų kolegija pirmiau nurodytus argumentus pripažįsta iš esmės pagrįstais.
56. Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, kad sprendami dėl ginčų, kylančių iš viešųjų pirkimų teisinių santykių, *inter alia*, dėl sutarties vykdymo, teismai turi vertinti ne tik ginčo sutarties nuostatas, bet ir, atsižvelgdami į aplinkybę, kad ginčo sutartis buvo sudaryta viešojo pirkimo būdu, sutarties turinys turi būti nustatomas ir tiriant bei vertinant paskelbto viešojo pirkimo konkurso sąlygas, taip pat ir konkurso laimėtojo pasiūlymą, šalių elgesį vykdant sutartį ir pan. (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 3 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-220-969/2020](#) 46 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
57. Be to, teismai, sprenddami su sutarčių vykdymu susijusius ginčus, turi nustatyti tikrąjį sutarties turinį, išaiškinti, kokias dalyvių tarpusavio teises ir pareigas sutartis sukūrė jos šalims; sutarties turinys – fakto klausimas, todėl bylą nagrinėjusių teismų išvados dėl sutarties turinio nustatymo kasacine tvarka gali būti peržiūrimos tik sutarčių aiškinimo taisyklių tinkamo aiškinimo ir taikymo aspektu. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys į tai, kad pirkimo sąlygų, įskaitant viešojo pirkimo sutarties projekto nuostatas, taip pat viešojo pirkimo sąlygų paaiškinimus, analizė – ne fakto klausimas, taigi galimas spręsti kasaciniame procese (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 21 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-384-916/2019 40 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
58. Kaip jau buvo pažymėta (šios nutarties 51 punktą), dėl pagrindinio šalių nesutarimo pirmiausia reikia kvalifikuoti darbų (medžiagų) atsisakymą. Byloje nėra ginčo, kad atsakovė, nors 2017 m. gegužės 12 d. rašte nebuvo nurodytas joks teisinis pagrindas, savo veiksmus vėliau grindė Sutarties 4.2 punkto nuostatomis, galiausiai jos 4.15 punktu ir Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo (toliau – VSTVNDĮ) normomis.

59. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad atsakovės 2017 m. liepos 28 d. raštas, kuriuo ji atsisakė dalies Sutartyje nustatytų darbų ir jiems atlikti reikalingų medžiagų (atnušų), kvalifikuotinas kaip *sutarties pakeitimas*. Tokia išvada darytina vertinant Konkurso 4 dalies („Sutarties projektas“) nuostatų ir analogiškų Sutarties sąlygų turinį bei atsakovės valią jomis grįsti ginčijamą sprendimą, taip pat KPI reguliavimą ir jį aiškinančią teismų praktiką. Atsižvelgiant į tai, šalių ginčui spręsti neaktualios atitinkamos CK normos, kuriomis reguliuojamas sutarties nutraukimas, būtent CK 6.217 straipsnio 5 dalis, 6.658 straipsnio 4 dalis. Kita vertus, nepritartina ieškovei dėl ginčo situacijos vertinimo pagal CK 6.204 straipsnio nuostatas, nes, viena vertus, atsakovė niekada Sutarties keitimo poreikio negrindė *rebus sic stantibus* (pasikeitusios aplinkybės) institutu, kita vertus, šio taikymas nesuponuoja vienašališko sutarties pakeitimo galimybės.
60. Kaip teisingai kasaciniame skunde nurodo ieškovė, Sutarties 4.2 ir 4.15 punktai (taip pat analogiškos Konkurso nuostatos) yra įtvirtinti skyriuje „Papildomi ir nevykdomi darbai, jų atsisakymas, keitimas ar įsigijimas“; o Sutarties nutraukimas reglamentuojamas atskiromis nuostatomis, tačiau jomis savo sprendimo atsakovė negrindė. Taigi atsakovės veiksmai pagal Sutartį laikytini jos keitimu, o ne nutraukimu. Nors 2017 m. liepos 28 d. rašte ji ieškovei nurodė tam tikrus netinkamo Sutarties vykdymo aspektus, tačiau dėl to Sutarties nenutraukė. Be to, byloje nėra duomenų apie tai, kad atsakovė ieškovei būtų pritaikiusi netesybą už netinkamą ar pavėluotą Sutarties įvykdymą, nors tokias galimai neteisėtų ieškovės veiksmų aplinkybes perkantysis subjektas nurodė ikiteisminėje ginčo stadijoje ir teismo procese.
61. Pirmiau nurodyta išvada, kad dalies darbų (ir jiems vykdyti reikalingų medžiagų) atsisakymas laikytinas Sutarties keitimu, išplaukia ir iš teismų praktikos. Šioje, *inter alia*, pažymima, kad iš VPĮ 89 straipsnio (KPI 97 straipsnio) išplaukiantis reguliavimas iš esmės skirtas klasikinėms viešojo pirkimo sutarčių keitimo situacijoms, apimančioms sutartinių santykių modifikavimą *de jure* (teisiskai) ir *de facto*, kai jų šalys siekia ir aiškiai susitaria dėl naujos tarpusavio teisių ir pareigų vykdant sutartį pusiausvyros, tačiau tai nereiškia, kad viešojo pirkimo sutarties vykdymo (kartu ir viešojo pirkimo sąlygų laikymosi) tinkamumas pasikeitus sutartinių santykių situacijai vertintinas išimtinai tik pagal VPĮ 89 straipsnį (KPI 97 straipsnį) (žr. pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2020 96 punktą).
62. Teisingumo Teismas yra pasisakęs, kad šalių abipusių nuolaidų būdu sudarytas taikus susitarimas, kuriuo siekiama užbaigti neaiškios baigties jų ginčą, kilusį dėl viešojo pirkimo sutarties vykdymo metu kilusių sunkumų, atsižvelgiant į tokio susitarimo turinį (šalys siekė viena kitai perkelti atsakomybę dėl negalėjimo vykdyti sutartį, galiausiai jos sutarė smarkiai sumažinti pirkimo objekto apimtį ir sutarties vertę, pakeisti tam tikrų abipusių įsipareigojimų turinį (užuot įrangą nuomojusi, perkančioji organizacija ją įsigijo) bei sutartį vykdyti pagal taikos susitarimo sąlygas), gali būti kvalifikuojamas kaip esminis tokios sutarties pakeitimas, prieštaraujantis viešųjų pirkimų principams. Taigi net ir dėl alternatyvos teismui ginčui sudaryta taikos sutartis, kai šalys nusprendė, kad neįmanoma toliau tęsti viešojo pirkimo sutarties ir siekiant išvengti abipusių nuostolių, gali būti vertinama viešojo pirkimo sutarties esminio pakeitimo kontekste, nors tokie šalių veiksmai tiesiogiai ir nėra grindžiami sąmoningu siekiu susitarti iš naujo dėl šios sutarties sąlygų (žr. pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2020 97, 148 punktus ir juose nurodytą Teisingumo Teismo praktiką).
63. Be to, neatmetinos situacijos, kai sutarties šalys *de facto* nesusitaria dėl teisių ir pareigų pakeitimo, t. y. formaliai nesudaro sandorio, bet tai *per se* nereiškia, kad jų bendri veiksmai *de jure* nereiškia viešųjų pirkimų principų pažeidimo ir negalės būti prilyginti viešojo pirkimo sutarties pakeitimui. Tokia situacija gali susiklostyti net ir esant vienašaliams kontrahento veiksams. Pavyzdžiui, Teisingumo Teismo pažymėta, kad situacija, kai perkančioji organizacija, galiojant su tiekėju sudarytai viešojo paslaugų pirkimo sutarčiai, dėl to paties dalyko (paslaugų) sudaro vidaus sandorį su savo kontroliuojamu trečiuoju asmeniu, iš principo gali reikšti perkančiosios organizacijos sutartinių prievolių ir skaidrumo principo pažeidimą, o vidaus sandorio sudarymas tokiu atveju gali būti kvalifikuojamas kaip pirmiau nurodytos viešojo pirkimo sutarties sąlygų esminis pakeitimas (žr. pirmiau nurodyto Teisingumo Teismo sprendimo byloje Irgita 63 punktą).
64. Vienintelė aplinkybė, kad šalys galbūt netinkamai įtvirtina viešojo pirkimo sutarties pakeitimus ar apskritai dėl to formaliai (*de facto*) nesusitaria, *per se* neužkerta kelio spręsti dėl viešojo pirkimo sutarties vykdymo (ne)teisėtumo. Neatmetinos situacijos, kai nėra aišku, ar šalys apskritai siekė ir *de facto* pakeitė viešųjų pirkimų teisinių santykių turinį. Pavyzdžiui, nors pagal kasacinio teismo praktiką netesybų mažinimas teismo sprendimu nekvalifikuotinas kaip esminis viešojo pirkimo sutarties keitimas, tačiau tokia išvada nebūtinai pagal analogiją galėtų būti pritaikyta situacijai, jei perkančioji organizacija (perkantisysis subjektas) nemotyvuotai atleisėtų (nereikalautų) tiekėją nuo netesybų mokėjimo, nors ir nebūtų jo sutartinę atsakomybę šalinančių aplinkybių; viešojo pirkimo sutarčių kontrahentų elgesys (veiksmai), tiesiogiai nesureguliuotas VPĮ 89 straipsnio (KPI 97 straipsnio) nuostatų, vis tiek gali patekti į viešųjų pirkimų teisinį reguliavimą, *a fortiori*, vertintinas viešųjų pirkimų principų pagrindu (žr. pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2020 99, 103 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką).
65. Atsakovės ginčijamus veiksmus, susijusius su pirkimo objekto apimtį sumažinimu, kvalifikavus kaip Sutarties pakeitimą, toliau sprendžiant, ar toks darbų (ir jiems atlikti reikalingų medžiagų) atsisakymas buvo galimas pagal Sutarties ar teisės aktų nuostatas ir ar jis buvo tinkamai atliktas pagal Sutartyje įtvirtintą tvarką.
66. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal KPI 97 straipsnio 1 dalies 1 punktą (ir atitinkamas VPĮ 89 straipsnio nuostatas) pirkimo sutartis jos galiojimo laikotarpiu gali būti keičiama neatliekant naujos pirkimo procedūros pagal šį įstatymą, kai pakeitimas, neatsižvelgiant į jo piniginę vertę, iš anksto buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas pirkimo dokumentuose, *inter alia*, nustatant perkamo kiekio, apimtį, objekto pakeitimą; pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta galimų pakeitimų ar pasirinkimo galimybių apimtys, pobūdžiai ir aplinkybės, kurioms esant tai gali būti atliekama.
67. Kasacinio teismo konstatuota, kad VPĮ 89 straipsnio (KPI 97 straipsnio) nuostatų taikymas pirmiausia priklauso nuo to, ar viešojo pirkimo sutartis apskritai keičiama; iš nacionalinės ir tarptautinės jurisprudencijos galima daryti sandorio keitimo kvalifikavimo takoskyrą: kiekvienas esminis viešojo pirkimo sutarties pakeitimas, kuris kaip pažeidžiantis tiekėjų lygiateisiškumo ir skaidrumo principus yra draudžiamas, kartu yra ir sutarties pakeitimas bendrąja teisine ir ekonomine prasme (nauja oferta ir akceptas; pavyzdžiui, viešojo pirkimo sutarties kontrahento pakeitimas), tačiau ne kiekvienas kontrahentų sutarimas keisti sandorio sąlygas bus laikytinas esminiu viešojo pirkimo sutarties pakeitimu pagal VPĮ 89 straipsnio (KPI 97 straipsnio) nuostatas (pavyzdžiui, valiutos konvertavimas ir atitinkamas sutarties kainos suapvalinimas); viešojo pirkimo sutarties sąlygų esmingumas (svarba) tiesiogiai koreliuoja su pakeitimo kvalifikavimu kaip leistino ar draudžiamo, t. y. kuo viešojo pirkimo sutarties sąlyga yra mažesnės svarbos, redakcinio, techninio pobūdžio (pvz., rekvizitai), tuo labiau tikėtina (nors ir nepreziumuojama), kad pačios sutarties pakeitimas nebus laikomas esminiu (žr. pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2020 145, 146 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką).
68. Teisėjų kolegija, įvertinusi Sutarties 4.2 ir 4.15 punktų (taip pat analogiškų Konkurso sąlygų 4 priedo sąlygų) turinį, daro išvadą, kad pirmiau nurodytomis nuostatomis iš esmės yra reguliuojamas Sutarties keitimo mechanizmas, *inter alia*, jomis leidžiama keisti pirkimo objekto apimtį. Vis dėlto šiomis nuostatomis apibrėžiamos skirtingos Sutarties keitimo situacijos, sąlygos, kontrahentams tenkančios teisės ir pareigos.
69. Kasacinio teismo konstatuota, kad viešojo pirkimo sutartis gali būti pakeista tik griežtai laikantis įstatymo reikalavimų; tais atvejais, kai tarp šalių nėra bendro sutarimo dėl viešojo pirkimo sutarties keitimo ir toks ginčas pasiekia teismą, būtent šis sprendžia dėl viešojo pirkimo sutarties pakeitimo; tokiu atveju teismas privalo vertinti ne tik tai, ar galima keisti viešojo pirkimo sutartį, atsižvelgiant į viešųjų pirkimų principus ir jos keitimo ribojimus, tačiau, įvertinęs tokį galimumą VPĮ (KPI) prasme, turi spręsti dėl galimybės keisti viešojo pirkimo sutartį vienos šalies reikalavimu, t. y. ne bendru kontrahentų sutarimu; teisė įsigyti sutarties pakeitimą pirmiausia priklauso tai sutarties šaliai, kuri, vykdydama savo sutartinius įsipareigojimus, susidūrė su sunkumais, suvaržymais ar kliūtimis, net jei pastarieji atsirado ne dėl sunkumų patiriančios šalies kaltės (žr., pvz., pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-301-969/2020 35, 36 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką).

70. Kaip teisiskai nepagrįsti atmetami ieškovės argumentai, kad vien tik atsakovės 2017 m. gegužės 12 d. pasiūlymas keisti Sutartį (ir vėlesni kreipimaisi) *per se* neteisėtas. Kaip nurodyta pirmiau, atsakovės 2017 m. gegužės 12 d. raštu nepriimtas joks galutinis sprendimas, kuriuo daroma įtaka ieškovės teisėms. Atsižvelgiant į tai, teisiskai nėra reikšmingos aplinkybės, kad kol nebuvo priimtas 2017 m. liepos 28 d. ginčijamas atsakovės sprendimas, ši paskelbė viešąjį konkursą dėl atmušų įsigijimo iš gamintojo ir vėliau sudarė su juo atskirą prekių pirkimo sutartį (tai aktualu sprendžiant dėl paties atmušų atsakymo). Jei ieškovė būtų sutikusi su atsakovės siūlytu Sutarties pakeitimu ir jis būtų atliktas pagal Sutartyje nustatytą tvarką, jos teisės dėl to nebūtų buvusios pažeistos. Nagrinėjamu atveju teisėjų kolegija nespėjęs, ar pagal Sutarties 4.2 punkto ir kitų jos nuostatų turinį ir apibrėžtumą tuo atveju, jei abi šalys būtų ketinusios iki 2017 m. liepos 1 d. pakeisti Sutartį, būtų reikėję gauti Viešųjų pirkimų tarnybos pritarimą.
71. Sutarties 4.2 punkte (taip pat ir analogiškoje Konkurso sąlygų 4 priedo nuostatoje) iš esmės įtvirtintas dvišalis Sutarties pakeitimo mechanizmas, kuriuo vieni darbai gali būti keičiami kitais darbais esant šioms sąlygoms ir laikantis Sutarties keitimo tvarkos: a) yra būtina keisti atskirą darbą ar jo dalį kitu darbu ar jo dalimi (pažymėtina, kad šalys dėl šios aplinkybės susirašinėjo ir nesutarė); b) nauji darbai laikytini papildomais ir turi būti susiję su įtvirtintais Sutartyje bei reikalingi Sutarčiai įvykdyti (užbaigti); c) darbų keitimas naujais įgyvendinamas atskiru susitarimu, kuriame, *inter alia*, aptariami Sutarties kainos pakeitimai pagal atsakytinų ir užsakytinų darbų vertes, apskaičiuojamas Sutartyje nustatyta tvarka.
72. Atsakovė į ieškovę dėl atmušų pakeitimo kreipėsi 4 kartus (šios nutarties 45 punktas). Iš šių kreipimųsi matyti, kad atsakovė Sutarties 4.2 punkto nuostatą suprato ir taikė taip, kaip nurodyta anksčiau, t. y. Sutarties pakeitimui reikalinga bendra kontrahentų suderinta valia, į ieškovę ji kreipėsi su prašymu pateikti komercinį pasiūlymą. Taigi, atsakovė pagal aptariamą Sutarties nuostatą (ir analogišką Konkurso sąlygų 4 priedo sąlygą) siekė derybų būdu pakeisti atmušas ir, tik šiai iniciatyvai nepavykus, ketvirtuoju kreipimusi, taikydama Sutarties 4.15 punkto nuostatas, priėmė ginčijamą sprendimą.
73. Atsižvelgiant į tai, nesutiktina su apeliacinės instancijos teismo vertinimu, kad pagal CK 6.685 straipsnio 1 dalį ir Sutarties 4.2 punktą atsakovė turėjo teisę vienašališkai pakeisti Sutartį, o rangovė neva neturėjo pasirinkimo dėl šių pakeitimų atlikimo. Šiuo aspektu pažymėtina, kad, *pirma*, aptariamoje CK nuostatoje taip pat įtvirtinta, jog rangos sutartyje šalių gali būti suderėta kitokia jos keitimo tvarka, o Sutarties nuostatų (ir analogiškų Konkurso sąlygų 4 priedo sąlygų) turinys ir atsakovės veiksmai jas taikant suponuoja būtent *ad hoc* (tam kartui) sutartinį, o ne įstatyme įtvirtintą dokumentų keitimo pobūdį. *Antra*, šalių ginčui prioritetiškai taikant KPI nuostatas, bet kokių atvejų CK nuostatų negali būti aiškinamos ir taikomos tokiu būdu, kad pirkimo sutarties sąlygos būtų keičiamos perkančiojo subjekto neribota valia, neatsižvelgiant į KPI įtvirtintus sutarčių keitimo suvaržymus ir tokių veiksmų atitiktį viešųjų pirkimų principams. Vienintelė aplinkybė, jog viešojo pirkimo sutartyje įtvirtinta atitinkama jos keitimo situacija, savaime nereiškia tokios sutarties šalių neribotų galimybių šia sąlyga pasinaudoti (žr. pagal analogiją Teisingumo Teismo 2010 m. balandžio 13 d. sprendimo byloje *Wall*, C-91/08, 39 punktą).
74. Sutarties 4.15 punkte (ir analogiškoje Konkurso 4 priedo sąlygoje), priešingai nei 4.2 punkte, iš esmės įtvirtintas vienašalis Sutarties keitimo modelis, pagal kurį perkantysis subjektas gali atsakyti dalies darbų. Šios sąlygos taikymas priklauso nuo materialinių ir procedūrinių aspektų: a) atitinkamų, tokių sprendimą pateisinančių aplinkybių; b) rangovo informavimo apie dalies darbų atsakymą.
75. Nėra ginčo dėl to, kad atsakovė informavo ieškovę apie dalies darbų atsakymą. Dėl kitos sąlygos pažymėtina, kad aptariamoje Sutarties nuostatoje *expressis verbis* įtvirtinta vienintelė konkreti aplinkybė – perkami darbai tapo nebereikalingi. Atsižvelgiant į tai, nagrinėjamoje byloje spėjama, ar objektyvi atmušų keitimo būtinybė, pagrįsta tikslu jas suvienodinti, siekiant perkančiojo subjekto deklaruotą racionalumo ir efektyvumo tikslą, patenka į šios nuostatos taikymo sritį, t. y. ar atsakovei ginčo darbai tapo nereikalingi, ar ginčo sprendimą ji galėjo priimti kitu pagrindu.
76. Akivaizdu, kad, atsakovei keliskart kreipusis į ieškovę dėl atmušų pakeitimo ir naujų sumontavimo, be to, organizavus viešuosius atmušų ir jų montavimo darbų pirkimus bei dėl to su kitais tiekėjais sudarius prekių ir darbų pirkimo sutartis, Sutarties pakeitimas nėra susijęs su atsakovės poreikių pasikeitimu, t. y. nėra pagrindo konstatuoti, kad darbai tapo nebereikalingi. Šiame kontekste prininčini kasacinio teismo išaiškinimai, pagal kuriuos dėl panašaus pobūdžio nuostatos dėl perkančiosios organizacijos galimybės atsakyti paslaugų ir šios įgyvendinimo pažymėta, kad tokia sąlyga turi būti siejama ne su konkrečiu kontrahentu, o su užsakovo poreikių pasikeitimu, t. y. paslaugų nebereikia apskritai, o ne tik iš konkretaus tiekėjo (žr. pagal analogiją Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 15 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-8-248/2018 27 punktą).
77. Dėl kitų galimų dalies darbų atsakymo pagrindų pažymėtina, kad atsakymo priežastys, atsižvelgiant į Sutarties keitimo vienašališką pobūdį, viena vertus, turi būti objektyvios, antra vertus, pagrįstos svarbiomis aplinkybėmis. Šiame kontekste kasacinio teismo ne kartą konstatuota, kad viešojo pirkimo sutarčių, kaip ir kitų sandorių, šalys vykdydamos priešpriešinius įsipareigojimus dėl viena kitos, trečiųjų asmenų veiklos ar sandorio pobūdžio neišvengiamai susiduria su įvairiomis grėsmėmis; svarbu, kad ši rizika kaip galima būtų teisingiau padalyta tarp šalių, nelemtu akivaizdžios šalių nelygybės (CK 6.228 straipsnis); tai ypač aktualu viešojo pirkimo sutarčių atveju, nes iš esmės jos sudaromos prisijungimo būdu, perkančiajai organizacijai nustatant esmines jos sąlygas; nors viešojo pirkimo sutarčių sudarymo procedūros griežtos, formalizuotos ir tikslios, tačiau ir jose šalys gali susidurti su tam tikra, protingai tarp šalių paskirstyta rizika (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 20 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-360-916/2020 78 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).
78. CK 6.194 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta vadinamoji *contra proferentem* taisyklė, pagal kurią sutarties sąlygos aiškintinos jas pasiūliusios šalies nenaudai ir jas priėmusios šalies naudai. Ši taisyklė grindžiama logika, kad šalis, kuri siūlo tam tikrą sutarties sąlygą, turi pareigą ją suformuluoti maksimaliai aiškiai, kad ateityje ji būtų aiškinama vienodai. Esant situacijai, kai tam tikra sąlyga buvo parengta išimtinai vienos sutarties šalių (pavyzdžiui, sutartis sudaryta prisijungimo būdu pagal standartines sąlygas, viešojo konkurso būdu) ir ji yra dviprasmiška, *contra proferentem* taisyklė perkelia visą neigiamą padarinių riziką sąlygą pasiūliusios ir parengusios šalies nenaudai. Taigi, taikant šią taisyklę siekiama kelių tikslų: visų pirma, paskirstyti sutarties sąlygų rengimo riziką tarp šalių; antra, ginti silpnesniąją (derybinės galios neturinčią ir negalinčią padaryti įtakos sutarties sąlygų (-os) turiniui) šalį (žr. pirmiau nurodytos kasacinio teismo nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-360-916/2020 79 punktą).
79. Atsižvelgiant į tai, kaip teisiskai nepagrįsti vertintini apeliacinės instancijos teismo argumentai, kad Sutarties 4.15 punktu (analogiška Konkurso 4 priedo sąlyga), *pirma*, Sutarties šalys įgyvendino sutarties laisvės principą (bent jau ieškovės, pagal Konkurso sąlygas prisijungusios prie Sutarties, atžvilgiu tokia išvada akivaizdžiai neteisinga), *antra*, prioritetas suteiktas užsakovės interesams, išplečiant jos teises ir analogiškai susiaurinant rangovės teises, šiai priiimant besąlyginio Sutarties atsakymo riziką ir pasekmes, *inter alia*, dėl teisės į žalos atlyginimą. Kaip nurodyta pirmiau, dalies darbų atsakymo priežastims, be poreikio išnykimo, esant nedetalizuotoms, kiti galimi tokio Sutarties pakeitimo atvejai turėjo būti aiškinami pagal viešųjų pirkimų principų turinį, prasmę ir tikslus, KPI įtvirtintus sutarčių keitimo ribojimus, kasacinio teismo praktiką dėl atsakomybės tarp kontrahentų pasidalijimo, sutarčių aiškinimą, *inter alia*, prisijungimo prie jų atveju, taip pat jurisprudenciją dėl draudimo sudaryti kelias to paties pirkimo objekto sutartis.
80. Darytina išvada, kad nagrinėjamu atveju atsakovė negalėjo vienašališkai pakeisti Sutarties, o savo interesus teisėtai turėjo įgyvendinti kitomis priemonėmis. Tai reiškia, kad jos veiksmai laikytini neteisėtais, pažeidžiančiais skaidrumo ir lygiateisiškumo principus (KPI 29 straipsnio 1 dalis) bei pirkimo sutarčių keitimo taisykles, įtvirtintas pirkimo dokumentuose ir sutartyje (KPI 97 straipsnio 1 dalies 1 punktas), be to, nesuderinamais su iš KPI 97 straipsnio nuostatų reguliavimo išplaukiančia tvarka, pagal kurią pirkimo sutartis keičiamos bendra jas sudariusių asmenų valia, išskyrus atvejus, kai jos keičiamos teismo sprendimu pagal vienos jų prašymą.
81. Šiuo aspektu pažymėtina, kad vienintelė aplinkybė, jog viešojo pirkimo sutarties pakeitimo poreikis kilo dėl objektyvių sutarties vykdymo sunkumų priežasčių, negali pateisinti viešojo pirkimo sutarties pakeitimo teisėtumo (žr. pagal analogiją pirmiau nurodytos kasacinio teismo

nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-39-378/2020](#) 150 punktą). Atsižvelgiant į tai, nors ginčijamas atsakovės sprendimas buvo, *inter alia*, grindžiamas VSTVNDĮ nuostatomis, tačiau tai nekeičia pirmiau nurodyto teisinio jo vertinimo.

Dėl bylos procesinės baigties

82. Šia nutartimi konstatavus atsakovės veiksmų vienašališkai pakeičiant Sutartį neteisėtumą, sprendžiant dėl byloje pareikšto reikalavimo atlyginti nuostolius, būtina nustatyti kitų dviejų civilinės atsakomybės sąlygų – žalos ir priežastinio ryšio – egzistavimą.
83. Žala yra asmens turto netekimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai ([CK 6.249 straipsnio](#) 1 dalis).
84. Nagrinėjamoje byloje ieškovė kelia tiesioginių (išlaidos už teisinės paslaugas bei advokato kelionės išlaidos; ieškovės darbuotojui išmokėtas darbo užmokestis už ginčo klausimų sprendimą) ir netiesioginių nuostolių (negautas uždarbis už atmuštų su skydais montavimo darbus) atlyginimo klausimą.
85. Spręsdamas dėl tiesioginių nuostolių pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad šios išlaidos pagrįstos, dėl to jų atlyginimas priteistinas. Tuo tarpu apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad nors šios išlaidos yra susijusios su Sutarties dalies nutraukimu, tačiau tarp šių išlaidų atsiradimo ir Sutarties nutraukimo nesusiklostė priežastinis ryšys (ypač atsižvelgiant į tai, kad atsakovė dalies darbų atsisakė teisėtai). Šia nutartimi konstatavus, kad atsakovė dalies darbų atsisakė neteisėtai vienašališkai pakeisdama Sutartį, apeliacinės instancijos teismo išvada dėl priežastinio ryšio nebuvimo laikytina nepagrįsta.
86. Spręsdamas dėl negautų pajamų, pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad ieškovės ieškinyje nurodytas uždarbis nėra iki galo pagrįstas objektyviais įrodymais, o tai leidžia teigti, kad nurodomos pajamos iš atmuštų pateikimo ir montavimo darbų nėra realios. Dėl to teismas jas nustatė atsižvelgdamas į vidutinio Lietuvos įmonių pelningumo 2017 metais rodiklį. Nors ieškovė šią pirmosios instancijos teismo išvadą apeliaciniame skunde ginčijo, apeliacinės instancijos teismas šiuo klausimu atskirai nepasisakė, apsiribodamas konstatavimu, kad nenustačius atsakovės veiksmų neteisėtumo ieškovės teisė į nuostolių atlyginimą apribota tiesioginių nuostolių atlyginimo reikalavimu ir neapima teisės į negautas pajamas. Vadinas, apeliacinės instancijos teismas ieškovės keliamo klausimo dėl negautų pajamų dydžio ir jų apskaičiavimo tinkamumo iš esmės nenagrinėjo.
87. Apibendrinama teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą nagrinėjęs apeliacinės instancijos teismas, nukrypdamas nuo kasacinio teismo praktikos, netinkamai taikė materialiosios teisės normas, todėl jo procesinis sprendimas kvalifikuotinas kaip neteisėtas ir naikintinas. Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismui nenagrinėjus ieškovės argumentų dėl negautų pajamų dydžio ir jų apskaičiavimo tinkamumo, be pagrindo nenustačius priežastinio ryšio su tiesioginiais nuostoliais, o kasaciniam teismui šioje nutartyje teismo išvadą dėl atsakovės veiksmų teisėtumo vertinimo pripažinus teisiškai nepagrįsta, apeliacinės instancijos teismo nutartis naikintina, bylos dalis dėl nuostolių atlyginimo ir procesinių palūkanų priteisimo perduotina nagrinėti šiam teismui iš naujo.
88. Dėl kitų kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį argumentų kaip teisiškai nereikšmingų šalių ginčui spręsti teisėjų kolegija nepasisako.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

89. Ieškovė pateikė įrodymus, kad kasaciniame teisme patyrė šias bylinėjimosi išlaidas: 2292 Eur žyminio mokesčio už kasacinį skundą ir 2000 Eur išlaidų advokato pagalbai apmokėti. Atsakovė pateikė įrodymus, kad patyrė 1393,92 Eur išlaidų advokato pagalbai apmokėti.
90. Kasaciniam teismui nutarus perduoti bylą nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui, šalių turėtų bylinėjimosi išlaidų kasaciniame teisme atlyginimo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui ([CPK 93 straipsnis](#)).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. balandžio 9 d. nutartį ir bylą perduoti nagrinėti iš naujo apeliacinės instancijos teismui.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Grażina Davidonienė

Birutė Janavičiūtė

Gediminas Sagatys